

ELİT VE ELİT OLMAYAN SPORCULARDA, HEDEF YÖNELİMİ, MOTİVASYONEL İKLİM VE YAŞAM DOYUMU DEĞİŞKENLERİNİN YAŞA BAĞLI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Turhan TOROS*

Kemal Nuri ÖZERKAN**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, elit ve elit olmayan erkek basketbolcularda hedef yönelimi, güdüsel iklim ve yaşam doyumunun, yaşa bağlı olarak ortaya çıkarılmasıdır. Çalışmaya 148 elit ve 88 elit olmayan basketbolcu katılmıştır. Basketbolcuların hedef yönelimleri "Sporda görev ve ego yönelim ölçeği", güdüsel iklimleri "Sporda algılanan güdüsel iklim ölçeği" ve yaşam doyumları ise "Yaşam doyum ölçeği" ile belirlenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistik, varyans analizi ve pearson korelasyon analizi istatistiksel tekniklerine başvurulmuştur (SPSS 7.5 version). Elde edilen bulgularda, her iki yaş grubuna göre sporcuların ustalık iklimi ve yaşam doyum ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Sonuç olarak genç sporcuların ustalık iklimine daha fazla önem verdikleri, yaşlı sporcuların ise daha fazla yaşam doyumuna sahip oldukları görülmektedir. Görev yönelimi, ego yönelimi ve performans ikliminde sporcunun yaş açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar kelimeler: Hedef yönelimi, görev ve ego yönelimli hedefler, güdüsel iklim, ustalık ve performans iklimi, yaşam doyum, elit ve elit olmama.

ABSTRACT

The present study aims at describing goal orientation, motivational climate and life satisfaction among the elite and non-elite male basketball players. 148 elite and non-elite basketball players participated in the study. The study was conducted with 148 elite and 88 non-elite male basketball players. The study aims to determine the relationship between goal orientation, motivational climate and life satisfaction in elite and non-elite male basketball players. The study was conducted with 148 elite and 88 non-elite male basketball players. The study aims to determine the relationship between goal orientation, motivational climate and life satisfaction in elite and non-elite male basketball players.

* Pamukkale Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu

** İstanbul Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

yers participated in this study. Goal orientation and motivational climates of the basketball players were measured using "Life Satisfaction Scale" for life satisfaction and scale of task and ego oriented goals. The descriptive statistics and statistics of Pearson correlation analysis were used to analysis the data. The results show that there were meaningful differences between the elite and non-elite basketball players' life satisfaction mean scores.

Key words: Goal orientation, ego oriented goals, task oriented goals, mastery climate, performance climate, motivational climate, life satisfaction, elite, non-elite.

GİRİŞ

Araştırmamızda elit/elit olmayan sporcu, hedef yönelimi, görev ile ilişkili hedefler, ego ile ilgili hedefler, güdüsel (motivasyonel) iklim, ustalık iklimi, performans iklimi, yaşam doyumu kavramları ve sporcu yaşı kullanılmıştır. Elit ve elit olmayan erkek basketbolcularda, hedef yönelimi ve güdüsel iklimin yaşam doyumuna etkisinde, sporcu yaşı belirleyici rol oynar mı? sorusu araştırmamızın temel konusudur.

Araştırmamızın temel kavramlarını oluşturan, hedef yönelimleri ve güdüsel iklim, güdülenme kavramı ile ilgilidir. Genel olarak davranışın altında yatan nedenleri açığa çıkarma şeklinde tanımlanan güdülenme, doğası gereği çeşitli bağlamlarda incelenmiştir (Toros, 2001).

Nicholls, Cheung, Lauer ve Patashnick (1989), insanların çeşitli hedeflere ulaşmak için çaba gösterdiklerini ve bunlara ulaştınca başarı duygusunu elde ettiklerini belirtmişlerdir. Nicholls (1992), hedefe ulaşmada iki temel stilin olduğunu önermiştir. Bunlar görev yönelimli hedefler ve ego yönelimli hedeflerdir. Bu iki hedef yönelimi, bireylerin yetenek düzeylerini yargılama şekliyle ilgilidir (Duda, 1989; 1992). Görev yönelimli hedeflere sahip bireyin, beceri gelişimi, yeni beceri öğrenme, görevde ustalığı gösterme ve sıkı çalışma üzerine odaklaştığı önerilmiştir. Ego yönelimli hedeflere sahip olan bireyin ise, kendi üstün yeteneğini kanıtlama doğrultusunda çaba gösterdiği dile getirilmiştir. Bu özelliğe sahip bireyler için öznel başarının kaynağı, bir yarışmada daha az çaba ile rakibini yenmedir.

Algılanan güdüsel iklimin, sporcunun hedef yönelimini açıklamada bir etmen olduğu belirtilmiştir (Solmon ve Boone, 1993). Güdüsel iklim, yarışma düzeyi, yönerge stilleri ve önemli kişilerin etkisi gibi öğeleri içerebilir. Roberts ve Ommundsen (1996), pekiştirmeler yoluyla sporcuların ve spora katılanların güdülenmelerinin değişebileceğinden söz etmişlerdir. Güdüsel iklim iki alt boyutta incelenmektedir. Ustalık iklimi ve performans iklimi olarak adlandırdığımız bu boyutlardan ustalık iklimi, sosyal sorumluluğun arttığı, becerilerin geliştirilmesi için çaba harcadığı ve

direncin korunmasına yönelik bir spor çevresinin oluşturulduğu bir iklimdir. Performans iklimi ise, rakibinden üstün olmayı ve doyum duygusunu üstünlükten elde etmeyi pekiştiren spor ortamıdır.

Yaşam doyumunu spor yapan bireylerin, yaşamlarını değerlendirdiği bir yargıdır (Yetim, 2001). Sporcular kendi yaşamlarını pozitif niteliklemlerle yargırlarsa ve yaşama, iyilik, haz ve mutluluk açısından bakıp kendi öznel yaşantılarını bu açıdan değerlendirirlerse yaşam doyumları yüksek olacaktır.

Araştırmamızda temel amaç, hedef yönelimi ve güdüsel iklimin, yaşam doyumuna etkisini, elit ve elit olmayan basketbolcularda, sporcu yaşı yönünden çok yönlü betimlemektir. Bu bakımdan değinilen değişkenler arası ilişkiler açığa çıkarılacaktır. Böylece elit ve elit olmayan sporcuların, yaşam doyumlarında sürdürdükleri spor etkinliği temelli hedef yönelimi ve güdüsel iklim formasyonlarının payı sporcu yaşı yönünden açığa çıkarılacaktır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türkiye I. basketbol erkekler liginde oynayan 12 takımda yer alan Türk oyuncularla ve II. basketbol erkekler liginde oynayan 8 takımın oyuncuları ile sınırlıdır. Elde edilen verilerin ve sonuçların diğer spor alanlarına genellenmemesi, temel sınırlılıktır.

Örneklem

Araştırmamızın örneklemini, 1999-2000 sezonunda Türkiye I. basketbol erkekler liginde oynayan 12 takımın 148 elit oyuncusu ve Türkiye II. basketbol erkekler liginde elit olmayan 88 oyuncu oluşturmuştur. Örneklem seçiminde özellikle II. lig için bölge ve takım yoğunluğu temelli tabakalı örnekleme yoluna başvurulmuştur.

Ölçeklerin Tanıtımı

Araştırmamızda temel ölçme araçları olarak Duda (1989;1992) tarafından geliştirilen Sporda Görev ve Ego Yönelimi Ölçeği (SGEYÖ), Walling, Duda ve Chi (1993) tarafından geliştirilen Sporda Algılanan Güdüsel (Motivasyonel) İklim Ölçeği (SAGİÖ), her iki ölçeğin de Türk sporcularına uyarlama çalışması yapılmıştır (Toros, 2001). Diener ve ark. (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Türk sporcularına uyarlama çalışması yapılmıştır (Yetim,1991).

Sporda Görev ve Ego Yönelimi Ölçeği 7'si görev, 6'sı ego yönelimi olmak üzere 13 maddeden oluşmuştur. Ölçeği yanıtlayanlar her bir maddeye katılımlarını 5'li değerlendirme sistemine (1= tamamen katılmıyorum – 5= tamamen katılıyorum) göre yaparlar.

Sporda Algılanan Motivasyonel İklim Ölçeği 9'u performans, 12'si ustalık iklimi olmak üzere 21 maddeden oluşmuştur. Ölçeği yanıtlayanlardan her bir maddeyi 5'li değerlendirme sistemine (1= tamamen katılmıyorum – 5= tamamen katılıyorum) göre yargılaması istenmektedir.

Yaşam Doyumu Ölçeği beş aynı yönde ifadeden oluşmuştur. Yanıtlayanlardan her maddeye katılım düzeylerini 7'li değerlendirme sistemine göre (1:tamamen katılmıyorum – 7: tamamen katılıyorum) bildirmeleri istenir.

Uygulama

Ölçekler yüzyüze görüşme yoluyla sporculara uygulanmıştır. Ayrıca posta ile uygulamada, ölçekler kargo aracılığı ile gönderilmiş, koçlar yardımıyla sporculara tamamlatıldıktan sonra, yine kargo aracılığıyla araştırmacılara ulaştırılmıştır. Uygulama yaklaşık üç ay sürmüştür.

Seçilen İstatistikler

Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, varyans analizi ve Pearson korelasyon analizi istatistiksel tekniklerine başvurulmuştur. Verilerin analizinde SPSS 7.5 paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1'de örnekleimize dahil olan tüm sporcuların, elit sporcuların ve elit olmayan sporcuların yaşına, ilişkin ortalama, standart sapma değerleri gösterilmiştir. Elit sporcuların yaş ortalamasının 23 ile 24 arasında olduğu, elit olmayan sporcuların yaş ortalamasının 21 ile 22 arasında olduğu ve her iki grup için sporcuların yaş ortalamasının 22 ile 23 arasında olduğu, açığa çıkmıştır.

Tablo 2'de elit sporcular açısından değişkenlerarası pearson korelasyon katsayıları sunulmuştur. Görev yönelimi ile tersine yönde anlamlı ilişkili olan değişken, sporcunun yaşı (-,177; $p < 0,03$)'dir. Ustalık iklimi ile sporcu yaşı (-0,242; $p < 0,003$) arasında anlamlı negatif korelasyonlar vardır. Sporcunun yaşı arttıkça, onun ustalık

Tablo 1. Sporcu yaşının betimsel istatistikleri.

SPORCUNUN YAŞI	n	X	SS
Elit Sporcular	148	23.34	4.47
Elit Olmayan Sporcular	88	21.19	3.94
Elit ve Elit Olmayanlar	236	22.54	4.40

Tablo 2. Elit sporcularda hedef yönelimi ve güdüsel iklim alt boyutları arasındaki korelasyon.

Elit Sporcular	Görev Yönelimi	Ego Yönelimi	Uсталık İklimi	Performans İklimi	Yaşam Doyumu
Sporcunun Yaşı	-0,177 *	0,032	-0,101	0,224	-0,242 *
	0,003	-0,113	0,173	0,360 *	0,000

iklimi azalmıştır. Yaşam doyumu ile sporcunun yaşı (0,360; $p < 0,000$) arasında anlamlı pozitif korelasyonlar vardır. Buna göre sporcunun yaşı arttıkça, yaşamından daha fazla doyum almaktadır. Tüm söylenen ilişkiler nedensel olmadığından, tersinin de doğru olması mümkündür. Eldeki anlamlı ilişkiler içerisinde yaşam doyumu-sporcu yaşı ilişkisi oldukça güçlüdür.

Tablo 3’de elit olmayan sporcular açısından değişkenler arası ilişkiler, pearson korelasyon katsayıları olarak sunulmuştur. Burada çift uçlu değerlendirme bakımından anlamlılık taşıyan ilişkiler incelenecektir. Görev yönelimi, ego yönelimi, ustalık iklimi, performans iklimi ve yaşam doyumu arasında sporcunun yaşı ile ilgili anlamlı düzeyde korele bir değişken yoktur.

Tablo 3. Elit olmayan sporcularda hedef yönelimi ve güdüsel iklim alt boyutları arasındaki korelasyon

Elit Sporcular	Görev Yönelimi	Ego Yönelimi	Uсталık İklimi	Performans İklimi	Yaşam Doyumu
Sporcunun Yaşı	0,092	0,132	0,124	0,059	-0,029
	0,396	0,219	0,251	0,583	0,790

Tablo 4’de tüm sporcular bakımından değişkenler arası pearson korelasyon katsayıları gösterilmiştir. Uсталık iklimi ile sporcunun yaşı (-0,134; $p < 0,03$) değişkenleri anlamlı düzeyde tersine ilişkilidir. Yaşam doyumu ile sporcunun yaşı (0,254; $p < 0,000$) arasında anlamlı düzeyde ilişkiler ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu anlamlı korelasyonlar arasında ustalık iklimi ile sporcunun yaşı ve yaşam doyumu ile sporcunun yaşı ilişkileri güçlüdür.

Tablo 4. Elit ve elit olmayan sporcularda değişkenler arası korelasyon tablosu

Elit Sporcular	Görev Yönelimi	Ego Yönelimi	Uсталık İklimi	Performans İklimi	Yaşam Doymumu
Sporcunun Yaşı	-0,101	-0,020	-0,134	-0,027	0,254
	0,123	0,764	0,039	0,685	0,000

Tüm örneklemin yaş ortalaması ve medyanı gözönüne alınarak iki yaş grubuna ayırıp, bu gruplara bağlı olarak ileri analizler yapılması amaçlanmıştır. Buna göre 23 kesme noktası belirlenmiş ve 23 yaş ve altı birinci grubu, 23 yaş üzeri ikinci grubu oluşturmuştur. Aşağıda iki yaş düzeyine bağlı olarak hedef yönelimi, güdüsel iklim ve yaşam doyumu değişkenlerinin özellikleri sunulmuştur.

Tablo 5’de iki yaş grubu açısından görev yönelimi ortalamaları arasında farklılaşma sonuçlarına yer verilmiştir. Elde edilen farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 5. Elit ve elit olmayan sporcularda sporcu yaşının, görev yönelimi ile ilişkisi.

ELİT ve ELİT OLMAYANLAR		n	X	SS	F	"p"
Görev Yönelimi	Sporcu Yaşı "23 yaş ve altı"	139	24,20	4,26	1,024	0,313
	Sporcu Yaşı "23 yaş üzeri"	97	23,55	5,68		
	Toplam	236	23,93	4,89		

Tablo 6’da iki yaş grubundaki sporcuların ego yönelim ortalamaları arasında farklılaşma sonuçları gösterilmiştir. Yine burada da elde edilen farklılaşma istatistiksel olarak anlamlı görülmemektedir.

Tablo 6. Elit ve elit olmayan sporcularda sporcu yaşının, ego yönelimi ile ilişkisi.

ELİT ve ELİT OLMAYANLAR		n	X	SS	F	"p"
Ego Yönelimi	Sporcu Yaşı "23 yaş ve altı"	139	17,65	5,13	0,090	0,764
	Sporcu Yaşı "23 yaş üzeri"	97	17,44	5,14		
	Toplam	236	17,56	5,12		

Tablo 7’de iki yaş grubuna göre sporcuların ustalık iklimi ortalamaları arasında farklılaşma bulguları gösterilmiştir. İki grubun ustalık iklimi ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. İki grubun ustalık iklimi ortalamalarına baktığımızda 23 yaş ve altı sporcuların 23 yaş üzeri olanlara göre daha fazla ustalık iklimi ortalamalarına sahip oldukları gözlenmektedir. Korelasyon analizlerinde de benzeri yönde bulgu elde edilmiştir. Bu sonuçlar "genç" sporcuların ustalık iklimine daha fazla önem verdiklerine işaret etmiştir.

Tablo 7. Elit ve elit olmayan sporcularda sporcu yaşının, ustalık iklimi ile ilişkisi.

ELİT ve ELİT OLMAYANLAR		n	X	SS	F	"p"
Ustalık iklimi	Sporcu Yaşı "23 yaş ve altı"	139	33,10	4,99	7,966	0,005
	Sporcu Yaşı "23 yaş üzeri"	97	31,19	5,32		
	Toplam	236	32,31	5,20		

Tablo 8’de iki yaş grubunun performans iklimi ortalamaları arasında farklılaşma olup olmadığına ilişkin sonuçlar verilmiştir. Yapılan varyans analizi iki gruba göre performans iklimi ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığını göstermiştir.

Tablo 8. Elit ve elit olmayan sporcularda sporcu yaşının performans iklimi ile ilişkisi.

ELİT ve ELİT OLMAYANLAR		n	X	SS	F	"p"
Performans iklimi	Sporcu Yaşı "23 yaş ve altı"	139	33,10	4,99	0,600	0,439
	Sporcu Yaşı "23 yaş üzeri"	97	31,19	7,76		
	Toplam	236	37,35	7,56		

Tablo 9’da belirlenen iki yaş grubu arasından sporcuların yaşam doyumu ortalamaları arasındaki fark verilerine yer verilmiştir. Yapılan varyans analizi iki gruba göre yaşam doyumunun anlamlı düzeyde farklılaştığına işaret etmiştir ($F_1, 236 = 10,81$, $p < 0,001$). İki grubun yaşam doyumu ortalamasına baktığımızda, 23 yaş üzeri grubun ortalamalarının 23 yaş ve altı gruba göre daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla farklılaşmanın kaynağının "yaşlı" sporcuların daha fazla yaşam doyumuna sahip olması olduğu açığa çıkmıştır.

Tablo 9. Elit ve elit olmayan sporcularda sporcu yaşının yaşam doyumu ile ilişkisi.

ELİT ve ELİT OLMAYANLAR		n	X	SS	F	"p"
Yaşam Doyumu	Sporcu Yaşı "23 yaş ve altı"	139	22,16	5,47	10,816	0,001
	Sporcu Yaşı "23 yaş üzeri"	97	24,77	6,71		
	Toplam	236	23,23	6,13		

TARTIŞMA

Araştırmamız, hedef yönelimi ve güdüsel iklimin yaşam doyumu değişkenlerine bağlı olarak, elit ve elit olmayan basketbolcuları betimleme ve çok yönlü açıklama hedefine ulaşmıştır. Bu hedefle bağlantılı olarak ileri sürdüğümüz beklentilerin önemli bir kısmı doğrulanmıştır.

Sporcuların yaş düzeylerine bağlı olarak ustalık iklimi, yaşam doyumu değişkenleri ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmıştır. Sonuçlar çerçevesinde, 23 ve üzerinde yaşlarda olan sporcuların ustalık iklimi ve yaşam doyumları ortalamaları, 23 ve altında olanlara göre daha fazla çıkmıştır. Dolayısıyla yaşa bağlı beceri gelişiminde, yaşamdan alınan doyum kaynaklarında artma olduğu belirlenmiştir.

İlgili ilişkiler korelatif bulgularda da açığa çıkmıştır. Yine bu bulgularda yaşam doyumu ile sporcunun yaşı arasında olumlu korelasyonların olduğu açığa çıkmıştır. Sporcunun yaşı ile ustalık iklimi arasındaki korelasyon negatiftir ve bu baştan beri söylediğimiz elit olmayla birlikte performans iklimine bir kayışın olduğu önermimize dolaylı destek sağlamaktadır. Nitekim elit sporcularda da sporcunun yaşı ile ustalık iklimi arasında negatif korelasyonlar belirlenmiştir. Görünen odur ki, sporcular genç yaşlarda ustalık iklimini tercih etmekte; yaş arttıkça, ustalık ikliminde bir azalma olmakta; ancak belirgin bir şekilde performans iklimine geçme eğilimi gözlenmemektedir. Bu durum ayrılaşmanın bir sonucu olabilir.

Sonuç olarak araştırmamızda Nicholls (1984; 1992), Duda (1992; 1993) Walling, Duda ve Chi (1993)'nin ortaya koydukları başarı güdülenmesinde hedef yönelimleri ve güdüsel iklim kuramlarını destekleyen önemli bulgular elde edilmiştir. Araştırmanın pekçok bulgusu, kuramın önermeleriyle örtüşmektedir. Yine araştırmamız ülkemiz koşulları gereği özgün bazı bulgulara da ulaşmıştır. Genç sporcuların usta-

lık iklimine daha çok önem vermesi ve yaşlı sporcuların yaşam doyumlarının fazla çıkması özgün bulgularımızdandır.

Elde edilen tüm sonuçların doğruluğunun yeni araştırmalarla sınanması gerektiği açıktır. Deneysel olmayan bir çalışmanın sonuçlarının çok sayıda sonuçla desteklendiğinde, görelî bir anlamı olacağı bilinmektedir.

Kaynaklar

- 1- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- 2- Duda, J.L. (1989). Relationship between task and ego orientation and the perceived purpose of sport among high school athletes. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11, 318-335.
- 3- Duda, J.L. (1992). Sport and exercise motivation : A goal perspective analysis. In G. Roberts (Ed.), *Motivation in sport and exercise* (s.57-91). Champaign, IL: Human Kinetics.
- 4- Nicholls, J.G. (1984). Conceptions of ability and achievement motivation. In R. Ames ve C. Ames (Eds.), *Research on motivation in education: Vol. 1. Student motivation*. New York; Academic Press.
- 5- Nicholls, J.G., Cheung, P.C., Lauer, J., ve Pastashnick, M., (1989). Individual differences in academic motivation: Perceived ability, goals, beliefs and values. *Learning and Individual Differences*, 1, 63-84.
- 6- Nicholls, J.G. (1992). The general and the specific in the development and expression of achievement motivation. In G. Roberts (Ed.), *Motivation in sport and exercise* (s.31-54). Champaign, IL: Human Kinetics.
- 7- Roberts, G.C., ve Ommundsen, Y. (1996). Effect of goal orientations on achievement beliefs, cognitions and strategies in team sport. *Scandinavian Journal of Science in Medicine and Sport*, 6, 46-56.
- 8- Solmon, M.A. ve Boone, J. (1993). The impact of student goal orientation in physical education classes. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 64, 418-424.
- 9- Toros, T. (2001). Elit ve Elit Olmayan Erkek Basketbolcularda Hedef Yönelimi, GÜdüsel İklim ve Hedeflerin Özgünlük, Güçlük Derecesi Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- 10- Walling, M., Duda, J.L., ve Chi, L. (1993). The perceived motivational climate in sport questionnaire : Construct and predictive validity. **Journal of Sport and Exercise Psychology**, 15, 172-183.
- 11- Yetim, Ü. (1991). Kişisel projelerin organizasyonu açısından yaşam doyumu. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 12- Yetim, Ü. (2001). Toplumdan bireye mutluluk resimleri. Ankara. Bağlam yayınları.